

התוועדות

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יום ב' דחג הפסח, ה'תשל"ב

יוצא לאור לימים הראשונים דחג הפסח, ה'תשע"ח

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושמונה לבריאה

מוקדש

לחיזוק ההתקשרות לנשיאנו

כ"ק אדמו"ר זי"ע

בקשר עם יום הבהיר י"א ניסן ה'תשע"ח

מאה ושש עשרה שנה להולדתו

ולזכות

הרה"ת ר' לוי יצחק שיחי שטרן

בקשר עם יום הולדתו הארבעים

יום ב' דחג הפסח, ט"ז ניסן

לשנת הצלחה מופלגה בכל אשר יפנה

ולזכות

החייל ב„צבאות השם“

אהרן שמחה שיחי זילברשטרום

בקשר עם יום הולדתו הראשון

שביעי של פסח, כ"א ניסן

נדפס על ידי ולזכות בני משפחתם שיחי

להצלחה רבה ומופלגה בטוב הנראה והנגלה

בכל אשר יפנו בגשמיות וברוחניות

ולנחת רוח יהודי חסידותי מתוך שמחה וטוב לבב

שירגיש את הענין דיצי"מ באופן של "הא" ממש (בלי כ"ף הדמיון) — מכיון שכבר עברו אלפים בשנים מעת המאורע דיצי"מ (בפעם הראשונה); ובכדי שהאדם ירגיש את הענין דיצי"מ באופן של "הא" ממש (ולא רק "כאילו יצא כו") — צריך לצאת מכל המיצרים וההגבלות שלו.

וכן הוא בנוגע להכרזה "כל דכפין ייתי וייכול":

מכיון שב"כל דכפין" נכלל גם "כפין" כזה שמנגד אליו בתכלית (ובדוגמת קמצא ובר קמצא⁶) היינו שמנגד לכל מציאותו — הנה בכדי לקיים הכרזה זו לאמיתתה [היינו, שלא רק שבפועל יתן מלחמו ל"כל דכפין", גם להמנגד אליו בתכלית, אלא שיהי' זה באופן ד"טוב עין"⁷ (כי בהפכו נאמר⁸ "אל תלחם גוי", והמקבל עובר בלאו⁹), בהרגש וכו'] — צריך לצאת מכל מציאותו.

ג. ועפ"ז מובן מה שמקשרים ההוראה של "הא" (ממש) שבנוגע ליצי"מ עם "לחמא עניא" — כי, הענין המאפשר את זה אשר יצי"מ יהי' אצלו באופן של "הא" הוא הענין ד"לחמא עניא":

כאשר האדם מרגיש בעצמו שהוא עני, היינו שהוא בתכלית הביטול, והרגש זה אצלו הוא באופן של "לחמא", שהמזון שלו המקיים את מציאותו הוא "עניא" [וכמובן גם בפשטות, שמזונו¹⁰ של האדם במשך כל ימי הפסח¹¹ הוא "לחמא עניא"¹²], הנה הרגש זה מאפשר לצאת מכל המיצרים וההגבלות, ובכללם — הגבלת הזמן, ויכול "לחיות"

6) ראה גיטין נה, ס"ע"ב ואילך. — וכיון שהתורה מספרת אודותם, הרי מובן שהיו (לא סתם אנשים, אלא) אנשים חשובים כ"כ, עד שהנהגתם היתה נוגעת לכל בני"י, שכתוצאה מזה נעשה חורבן בית מקדשם של כל ישראל (מהנחה בלתי מוגה).

7) משלי כב, ט.

8) שם כג, ו.

9) סוטה לח, ב ("כל הנהנה מצרי העין עובר בלאו, שנאמר אל תלחם את לחם רע עין").

10) ואף שאוכלין גם שאר דברים — הרי רק בלחם נאמר (תהלים קד, טו) "לבב אנוש יסעד". וזהו גם הטעם למה ש"כל דבר מאכל קרוי לחם" (פרשי' ויצא לא, נד) — כי הוא העיקר.

11) ולכן מקשרים הענין ד"הא" (שבנוגע ליצי"מ) עם המצה דוקא, ולא עם המרור —

אף שמרור מורה יותר על עבדות ועניות (גם מהעניות שבפרוסה* — כדמוכח גם מזה ש"צריך להסב בשעת אכילת כזית שמברך עליו על אכילת מצה" [והיינו הפרוסה — ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ה ס"ד-ה], לפי שהוא "זכר לגאולה ולחירות" (שם סתע"ב סי"ד), משא"כ "מרור א"צ הסיבה", לפי "שהוא זכר לעבדות" (פסחים קח, א. ורשב"ם שם)) — כי דוקא מצה הוא מזונו של אדם, משא"כ המרור וכו'.

12) שהרי גם מצה בכלל (לא רק הפרוסה) נקראת בכללות "לחם עוני".

* נוסף לכך שב"לחם עוני" ("לחמא עניא") ישנו גם הפירוש "שעונין עליו דברים הרבה" (פסחים קטו, סע"ב), שזהו ההיפך מעניות (מיעוט), שהרי דברים הרבה הו"ע של עשירות (מהנחה בלתי מוגה).

— גם לגבי זה ישנה הוראה ברורה מחג הפסח. הרי, כאמור, יציאת מצרים היתה מן הקצה אל הקצה: מהשתעבדות נחותה ביותר לעובדי־אלילים שפלים ביותר, לא זו בלבד שבני ישראל שוחררו מעבדות־פרך גשמית ומשעבוד רוחני (עבודה־זרה), כי אם מיד לאחר מכן — בשביעי של פסח — היו מסוגלים לומר, ואמרו: „זה א־לִי“, הם הצביעו, כביכול, באצבע, ולאחר מכן הגיעו להר סיני ושמעו מפי הגבורה: „אנכי ה' אלקיך“, וקיבלו את כל התורה, שבכתב ושבעל־פה. מעבר מהותי ובלתי־רגיל, מן הקצה אל הקצה.

* * *

יעזור השי"ת שכל אחד ואחת, בתוככי כלל ישראל, ינצלו את הכחות שהקב"ה העניק לכל אחד מהם להתגבר על כל הקשיים וההפרעות — לצאת מכל ה"מצרים" וההגבלות, ולהגיע לחרות אמיתית ע"י התקשרות עם הקב"ה, באמצעות תורתו ומצוותיו,

כולל — המצוה: „להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה“.

ומגאולת הפרט — נזכה לגאולת הכלל, להגשמת הנבואה: „כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות“, בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

בברכת חג הפסח כשר ושמח.

באדמה, גדלה תבואה חדשה, חי ופורחת. בשני המקרים – הפסח והאביב – אין השינוי הדרגתי משלב לשלב, כי אם שינוי קיצוני, ללא כל יחס, שינוי היוצר בריאה חדשה.

* * *

כפי שצוין פעמים רבות, מהוה כל ענין בתורה (»תורה« מלשון: הוראה), במיוחד ענין הקשור בחג, הוראה ולקח למעשה. כל-שכן – כאשר הענין קשור בחג כללי כמו חג הפסח.

ההוראה הכללית הנלמדת מחג הפסח, במיוחד מן הקשר שבין יציאת מצרים לבין חודש האביב, עבור כל יהודי, איש ואשה, בחי יום יום היא:

חי האדם הנם, באופן כללי, בשני מישורים: החיים האישיים וההשפעה בעולם, ובשני אלה ישנם חיים רוחניים וחיים גשמיים.

תפקידו של יהודי הוא להוציא את כל הנמצא במישורים האמורים, »מעבודת« (מן המיצרים וההגבלות שלהם) – »לחרות«, על-ידי »הרמתם« לרוחניות-יתר, עד כדי עבודת ה' בכל פרט שבהם.

גם הדברים שאין ביכלתו, לכאורה, לשנותם: הקב"ה ברא אותו כך שעליו להזדקק לאכילה ושת"י וכדומה – עליו לשנות גם אותם, והשינוי – מהותי: הוא אוכל כדי שיוכל לעשות טוב, ללמוד תורה, לקיים מצוות – כדי שיהי' לו כח לעבוד את ה'. יתר על כן: הוא עובד את ה' בעצם אכילתו – על-ידי כך הוא מברך לפני האכילה ולאחריו, וכדומה.

דומה המצב בקשר לחודש האביב: לכאורה אין האדם מסוגל לעשות דבר בענין זה, שכן הקב"ה קבע, »חוקות שמים וארץ«, ואמר: »עוד כל ימי הארץ גוי וקור וחום וקיץ וחורף גוי לא ישבותו«, והיהודי שומר ומצפה לחודש האביב על-מנת לעשות בו »פסח לה' אלקיך«. הוא מבין, יתר על כן: הוא רואה, שהאביב הוא מחוקות הבורא אשר לא ישבותו. למעלה מזה: בשיא תוקפה של ההנהגה הטבעית (לפי חוקות שמים וארץ), בחדש האביב, אז, »הוציאך ה' אלקיך ממצרים«, דבר שהוא אחד מן הנסים הגדולים ביותר, ומהוה שיא תוקף של הנהגה נסית.

בכל המישורים של חי יום-יום נתקל האדם בדברים המהווים, »מצרים« – במשמעות של מיצרים והגבלות – המגבילים ומפריעים ליהודי מלפתח במלוא המדה את טבעו היהודי האמתי כיהודי-שלי-תורה. ההפרעות וההגבלות הן גם פנימיות – תכונות טבעיות והרגלים שנוצרו – וגם חיצוניות – כהשפעות הסביבה, והיהודי צריך להשתחרר מכבלים אלה וללכת אל, »תעבדו את האלקים«.

* * *

גם לגבי מי שעורך חשבון-נפשו וסובר שמצבו הרוחני הוא נחות מאד ואם כן, שואל הוא, איך אפשר לצפות שישתנה לגמרי, »מעבודת לחרות ומאפלה לאור גדולי

(»איבערלעבן«) עכשיו הענין דיצי"מ (אף שהי' לפני כמה אלפים שנים) באופן של »הא« ממש.

וזוהי גם השייכות של »הא לחמא עניא .. בארעא דמצרים« ל"כל דכפין כו", כי גם ההכרזה »כל דכפין כו" באה ע"י »יציאת« האדם ממציאותו (כנ"ל ס"ב) – ההרגש ד"לחמא עניא».

ד. ע"פ כל הנ"ל מובנת גם השייכות של סיום הפיסקא »השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל .. בני חורין« להתחלתה:

ענינה של ארץ ישראל הוא – כמ"ש¹³ »ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה תמיד עיני ה' אלקיך בה גוי«, ולכן, ע"י העבודה ד"הא לחמא עניא" דוקא באים לבחי' »ארעא דישראל«, כי, כל זמן שהאדם הוא »מציאות« עדיין, אפילו כשהוא מציאות דקדושה – הרי »אין הקב"ה שורה אלא על דבר שבטל אצלו ית"י"¹⁴. ורק כאשר הוא בטל במציאות – »לחמא עניא«, אז דוקא יש בו »השראה והמשכה מקדושתו של הקב"ה"¹⁴ – »ארעא דישראל«.

וכן הוא גם בנוגע ל"לשנה הבאה בני חורין": »כל סדר השתלשלות נקרא בשם מצרים, בחי' מיצר וגבול«, ובכחינה זו »יכול להיות בית עבדים"¹⁵. משא"כ ע"י העבודה של »הא כו' בארעא דמצרים« – שהענין דיצי"מ הוא אצלו באופן של »הא«, (שהוא היציאה מהמצרים וההגבלות שבנפשו, כנ"ל) – הנה עי"ז מגיע הוא גם לבחי' האור שלמעלה מהמצרים וההגבלות שלמעלה, ונעשה »בן חורין«.

* * *

ה. לאחר הפיסקא »השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל«, נאמר »השתא עבדין וכו'« – כיון שיכולים להיות »בארעא דישראל«, ועדיין להמצא במעמד ומצב ד"עבדין».

ועד כדי כך, שיכול להיות שדוקא מ"ארעא דישראל" יצאו גזירות על בני, ועד לגזירה האיומה שלא היתה כמוה מעולם – להסיר את המחיצה שבין ישראל לעמים [בנ"י הם »המעט מכל העמים"¹⁶, וכאן רוצים להסיר את המחיצה ולבטל את כל המציאות של עם ישראל] היל"ת,

שזהו דבר שלא עלה אפילו בדעתם של גוים: לא לבן, בשעה שיעקב הי' אצלו בגלות, ולא נבוכדנצר ששרף את ביהמ"ק, ולא המן בימי אחשוורוש,

(15) תו"א יתרו עא, סע"ג.

(16) ואתחנן ז, ז.

(13) עקב יא, יב.

(14) תניא פ"ו. וראה שם פ"ט.

ואעפ"כ יוצאת גזירה כזו דוקא מירושלים עיר הקודש — לא רק באופן ש"מבנינה של צור חרבה ירושלים"¹⁷, אלא מירושלים עצמה — ע"י יהודים תועים ("פאָרבלאָנדזשעטע"), שבחייהם הפרטיים הם דתיים, ואעפ"כ, נעשו במעמד ומצב ש"מהרסיך"¹⁸ ומחריבך מן יצאו!

ולפלא שאינם מבחינים בכך שמוליכים את עצמם משטות לשטות, ועושים עולה אחר עולה, ועד שלאחרונה גרמו לחילול השם גמור — שהכריחו רבנים לשנות את הפס"ד, כך, שגם אם בעבר הי' פס"ד באופן מסויים, הנה עכשיו נשתנה הדבר! — הרי זה חילול השם שאין כמוהו, בבחינת "רבים דקרו":

והגע עצמך:

למרות שהי' פס"ד של הרבנות הראשית¹⁹, שאם לא יתוקן החוק באופן שיקבע שצ"ל גיור כהלכה, עליהם לפרוש מהממשלה — ניסו את כל העצות לבלבל את ה"עולם" ולטעון שאין פס"ד כזה; ולאחרי שראו שאין זה מועיל, כיון שפירסמו את הפס"ד עם התאריך וכו' — הכריחו את הרבנים לשנות את הפס"ד!

ובכן: לכל לראש, מתבררת העובדה שבמשך שנתיים רצופות לא צייתו לפס"ד ברור של רבנים שקבעו "דעת תורה"! ועוד זאת, העובדה שעכשיו שינו את הפס"ד בליט ברירה — הרי זה כל הענין של "רפורמה", שטוענים שנשתנו העתים, וכיון שנשתנו העתים, נשתנתה גם התורה ח"ו!

ועוד ועיקר:

גם אם התבטל הפס"ד שהם חייבים לפרוש מהממשלה — הרי עדיין בתקפו עוד הסעיף הראשון של הפס"ד, שקובע, שאסור לרשום גוים בתור יהודים, כך, שזה שעומד בראש המשרד שעוסק ברישום, שהוא האחראי על מעשיהם של הפקידים, הוא היחידי שאינו מציית לפס"ד של הרבנות, ובו תלוי הגזירה האיומה של רישום גוים בתור יהודים!

הוא מוכן לעשות את הכל — להעמיד בסכנה נוראה (לא רק את עצמו ואלו שנמצאים בד' אמותיו, אלא גם) את כל עם ישראל, ובלבד להוכיח שהוא לא טעה אף פעם! — איך יתכן לומר שהוא טעה פעם אחת בחייו, זה דבר בלתי אפשרי!... ובגלל זה מצהיר שהפס"ד הקודם אינו בתוקף — אע"פ שבכך מצהיר שבמשך שנתיים שיקר בכך שהכחיש

(17) ראה פסחים מב, ב. וש"נ. הובא (18) ישע"י מט, יז.
(19) ראה גם בפרש"י עה"ת תולדות כה, כג.

צו דער פאָרווירקלעכונג פון דער נבואה כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

בברכת חג הפסח כשר ושמח,

מנחם שניאורסאהן

[תרגום חפשי]

בי"ה, י"א ניסן, ה'תשל"ב
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל בכל מקום שהם
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

כידוע, קשורים החגים בעונות מסוימות בשנה: חג הפסח חייב להיות בחודש **האביב**, חג השבועות קשור בעונת קציר החטים, ונקרא בשם **"חג הקציר"**, חג הסוכות קשור בעונת אסיף התבואה והפירות, ונקרא בשם **"חג האסיף"**.

במיוחד מודגש בתורה הקשר בין חג הפסח לבין האביב, כאמור: **שמור את חדש האביב, ועשית פסח לה' אלקיך**.

יש לפסח ולחודש האביב קווי אופי זהים. בין השאר: חג הפסח הוא "ראש לרגלים", ראשיהם של שאר החגים. יתר על כן: זמן מתן תורתנו, חג השבועות, מהווה המשך וסיום חג הפסח — שבו נעשו בני ישראל לעם, ואילו חג הסוכות הוא משום "בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים". כך גם חדש האביב הוא הראשון לכל החדשים, והוא זמן הבלבול והפריחה שהם אשר מביאים את הקציר והאסיף.

* * *

יש גם משמעות עמוקה יותר לקשר בין חג הפסח לבין חודש האביב:

חג הפסח, זמן חרותנו, הביא מעבר מוחלט **מעבדות לחרות**, מן הדרגה הנחותה ביותר של עבדות אל דרגת השיא של חרות, ו**מאפלה לאור גדול**, מחשך כבד — לאור גדול. כך גם השינוי החל בטבע בתקופת האביב, כאשר האדמה מתעוררת מתרדמת חורף עמוקה, משתחררת מכבלי החורף הקר והגבלותיו, ומתחילה לפרוח ולבלבב עד שהשבלים מתחילות להתמלא. בבחינה פרטית: מן הגרעין, לאחר שנרקב

און פון דער גאולת הפרט – זאָל מען זוכה זיין צו גאולת הכלל,

עליכם כו', זכרו נפלאותיו אשר עשה כו', בשביל שיהיו מזכירים נפלאותיו, אמר דוד אי"כ אני מזכירו למנצח לדוד להזכיר אלקים להצילני (לאחר שאמר דוד למעלה) כי אלקים יושיע ציון ויבנה ערי יהודה וישבו שם וירשוה וזרע עבדיו ינחלוה וואוהבי שמו ישכנו בה (מדרש תהלים ע'. הובא בפרש"י שם)**.

גאולת הפרט .. הכלל: להעיר מאגה"ק ס"ד (קה, סעי"ב ואילך).

אדה"ז, וכאן רק ברמב"ם – (כי שם – במכ" – הענין (וראי ע"ז במ"מ), משא"כ כאן הלי בדיוק במכ", ולמכ" אין שייך ונוגע (ואדרבא) הפרטים שבשו"ע (מה"ת וכו') – ולכן הובא הלי דהרמב"ם.

(מענה רבינו – ניסן תשל"א)

הוספה לאחר זמן:

** וי"ל שמכאן ראינו נוספת לדברי האומרים שאמירת הלל היא מה"ת (בה"ג במנין המצות. יראים ס"י קכה. ריש בן גבירול מ"ע טז. סמ"ק סקמ"ו. ר' דניאל הבבלי בסי מעשה נסים לר"א בן הרמב"ם ס"י א' – שגם נמנה במנין המצות; ולהרמב"ם בשהמ"צ שרש א' – שאינה נמנית במנין המצות, אבל היא מה"ת. ובווי העמודים (לסי יראים שם) שכן נראה דעת רש"י ור"ח וא"ח).

כאמרו דנפלאותיו שעושה עמכם בכל עת (לאו דוקא יצי"מ) – לא עשה כו' אלא **בשביל שיהיו מזכירין נפלאותיו** (שבפשוטו – הו"ע ההילול והשבח להקב"ה).

ואעפ"י שהפסוק הוא בתהלים, ודברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן (חגיגה י, ב. ב"ק ב, ב ועוד), וכש"כ שדברי קבלה אינם דברי תורה, הרי זהו רק **גילוי מילתא (והטעם)** דעשיית הנפלאות, וע"ד – ולא ממש – המובא בב"ק (שם): והאי מילף הוא (בתמי) גילוי מילתא הוא ובפרש"י שם. וראה ס' יראים שם: עד דלא אתי נביא גמרא גמירי לה ואתי נביא ואסמכ"י אקרא (דהשיר יהי לכם – לשיטתי).

ומעלה יתרה בהרא"י מכתוב זה לגבי פסוקי נ"ך המובאים במדרש הגדול (פ' בא י, ב), כי אינו בלי הלכה ודין (שמדברי קבלה לא ילפינן), אלא בסגנון של סיפור דברים וגילוי מילתא בעלמא.

ולהעיר מהכלל דאין למדים מקודם מ"ת (ירוש' חגיגה פ"ג, ה"ח ועוד) – ובכ"ז במילתא דמסתברא וכיו"ב למדין (שעפ"ז מבואר בכ"מ הא שלמדין דאין מערבין שמחה בשמחה מהכתוב „מלא שבוע זאת וגו" (ויצא כט, כז. ירוש' מו"ק פ"א ה"ז). ראה שד"ח כללים א, שכא. וש"נ).

ועוד להעיר שמדרש תהלים מסיים **במעשה רב**: אמר דוד כו'.

ומה שלא הובא זה במדה"ג – הרי **כו"כ** מדחז"ל שלא הביאום.

זכור .. עשה: דברי-הימים א' טז, יב.

למנצח לדוד להזכיר גו' כי אלקים יושיע ציון גו': סיום מזמור טט, והתחלת מזמור ע – שסיימו והתחילו לומר ב"א ניסן השתא – ראה בהנסמן לעיל אגרת ט'תקצז בשוה"ג.

הלל היא מה"ת: ראה גם אנציק' תלמודית ערך הלל ס"ב (כרך ט ע' שצב ואילך). וש"נ.

דהשיר יהי לכם: ישע"ל, כט.

מבואר בכ"מ: ראה גם תו"מ – התוועדויות ח"י ע' 169 ואילך. וש"נ.

את קיומו של הפס"ד! אלא מאי, למרות שהתברר שעד עכשיו לא הי' איש אמת, הנה מכאן ולהבא ה"ה חוזר להיות איש אמת! ...

איך אפשר לסמוך עליו, בה בשעה שהוא בעצמו מודה שבמשך שנתיים שיקר, ועשה כל מיני תחבולות אך ורק בכדי להוכיח שלא טעה?! – הנהגה כזו מוכיחה שלא נוגע לו שום דבר מלבד ה"כסא" ... וכיון שכן, איך אפשר מכאן ולהבא לסמוך עליו בעניני דת, וכן בענינים אנושיים בכלל – בה בשעה שעושה מעשים שאינם בגדר אנושיות כלל!

ולהעיר מהפירושו²⁰ במ"ש "על חטא שחטאנו לפניך ביצר הרע" – דלכאורה אינו מובן²¹: וכי יש לך עבירה שלא נעשית ע"י היצה"ר – שיש ענינים שאפילו היצה"ר בעצמו אינו שייך אליהם, כיון שגם לדידי' הרי זה היפך השכל והיפך האנושיות לגמרי, אלא שהוא מגרה את היצה"ר לעשות דבר שמצד עצמו אינו שייך אליו, רק כדי להוכיח שלא טעה!

ואולי יש לקוות שאלו (מחבריו או ממנגדיו) ששתקו עד עכשיו, יכריחו אותו לתקן את הדבר, באיזה אופן שיהי' – לשמה או שלא לשמה, ובלבד שיתוקן הדבר.

ז. ויה"ר שתהי' חירות אמיתית – החל מביטול השעבוד שמצד הגוי שבתוך כל אחד, "אל זר אשר בקרבך"²², ובאופן שלא תישאר אפילו נשמה אחת אבודה ("א פאָרלאָרענע נשמה"), כיון שמצילים גם אותה, בדרכי נועם ובדרכי שלום, ובחסד וברחמים.

ו"כימי צאתך מארץ מצרים" – שאז היתה גאולה שלימה, ובאופן שאפילו יהודי אחד לא נשאר בגלות²³ – כמו"כ "אראנו נפלאות"²⁴ בגאולה העתידה, שכולם יצאו מהגלות,

– אף שיהיו בזה חילוקי דרגות: אלו שמעצמם ירצו לצאת מהגלות; אלו שלא ירצו מעצמם, אבל כשתבוא הגאולה אזי יצאו מהגלות ברצונם הטוב; ואלו שגם אז לא ירצו, אלא יהי' צורך להכריח אותם לצאת מהגלות, כיון שיושבים באפילה ואינם רוצים שיגיע אליהם האור – האמת, אף שלאמיתו של דבר אין צורך שהאור יגיע אליהם, כיון שנמצא בתוכם כ"מונח בקופסא" [ויתכן שגם הוא בעצמו יודע את האמת, אלא שמעמיד פנים כלפי הזולת כאילו אינו יודע האמת (וכאמור), שנוגע לו רק שאף אחד לא יחשוב שטעה ח"ו...], כשם שכל הגילויים

(20) ראה גם תו"מ חס"א ע' 164 הערה

119. וש"נ. (22) ראה לקו"ש ח"א בתחלתו. וש"נ.

(21) ראה של"ה סח, סע"א.

(22) ראה שבת קה, ב.

(23) ראה לקו"ש ח"א בתחלתו. וש"נ.

(24) מיכה ז, טו.

דלעתיד לבוא שנעשים ע"י מעשינו ועבודתינו הם באופן המונח בקופסא²⁵, וצריך רק לפעול שיתגלו גם בחיצוניות ובגשמיות –

ולכן, אע"פ ש"השתא עבדין", הנה "לשנה (תיכף בתחילתה) הבאה (בעתיד הקרוב, מיד לאחר העבודה) בני חורין", בביאת משיח צדקנו, שיחד עמו נעלה ל"ארעא דישראל", ולירושלים עיר הקודש, בקרוב ממש.

* * *

ח. התחלת ארבעת הקושיות היא בפיסקא "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות", ולאחרי' באים ד' הקושיות בד' בבות, כך, שלכאורה יש כאן (לא רק ד' בבות, אלא) ה' בבות.

ואינו מובן מהו הצורך בהקדמה זו, שהרי הי' יכול להתחיל מיד מהו הטעם (וכיו"ב) ש"בכל הלילות כו' הלילה הזה וכו"?

ויתירה מזה²⁶: ע"י השאלה "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות", נפטרים (ובלשון הגמרא²⁷: "פטרתי") מהמשך פרטי השאלות?

ט. ויש לומר הביאור בזה:

בנוגע לפלוגתא בין ר"א לר"ע אם "כל מכה ומכה שהביא הקב"ה על המצרים במצרים היתה של ארבע מכות" או "של חמש מכות"²⁸, מבואר²⁸, שהמחלוקת היא אם המכה פגעה רק בארבעת היסודות שמהם מורכב כל דבר – כמו שכל הספירות נחלקים לד' סוגים, וכן כללות סדר השתלשלות העולמות הוא במספר ד', או שהמכה פגעה גם בחומר ההיולי – שהוא בדוגמת בחי' הכתר שהוא בבחי' היולי לגבי כללות סדר ההשתלשלות.

ובהתאם לכך הוא גם החילוק בכללות הענין דיצי"מ – אם היציאה ממצרים (מדידה והגבלה) צריכה להיות רק בד' הדרגות שבסדר השתלשלות, או גם בדרגת הכתר שלמעלה מהשתלשלות.

[ולהעיר, שאע"פ שבדרושי רבינו הזקן והצ"צ (בתו"א ולקו"ת ובהגהות) נתבאר ענין הגאולה ממצרים בנוגע לספירת המלכות, הרי בדרושי אדמו"ר האמצעי מבואר ענין זה כפי שהוא באו"ס למעלה מעלה עד אין קץ (ומתאים גם עם המבואר בנוגע לספירת המלכות, שהרי שורש המלכות הוא למעלה ביותר)].

(25) ראה תו"מ ח"ב ריש ע' 198. וש"ג.
(26) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תשכ"ז
(27) תו"מ חמ"ט ע' 314. וש"ג.
(28) פסחים קטו, סע"ב. קטז, סע"א.
(29) ראה שיחת ליל ב' דחה"פ הנ"ל ס"כ (תו"מ שם ע' 324). וש"ג.

און געוואָרענע געוואוינהייטן; און סיי אויסערלעכע – ווי די השפעות פון דער סביבה. דאַרף אַ איד באַפרייען זיך פון די דאַזיגע קייטן און גיין צום תעבדון את האלקים.

* * *

אויך דער וואס מאַכט דעם חשבון, אַז זיין גייסטיגער מצב איז גאַר אַ נידעריגער, איז ווי קען מען ערוואַרטן ער זאָל זיך אינגאַנצן איבערשטעלן מעבדות לחירות ומאפילה לאור גדול – איז אויך אין דעם פאַראַן אַ קלאַרע אַנווייזונג פון דעם יום-טוב פסח. וואָרום, ווי געזאָגט, איז יציאת-מצרים געווען מן הקצה אל הקצה: פון דער נידעריגסטער פאַרשקלאַפונג צו די נידעריגסטע געצנדיגער, זיינען די אידן ניט נאָר באַפרייט געוואָרן פון פיזישע עבדות (עבודת פרך) און פון גייסטיגע פאַרשקלאַפונג (עבודה-זרה), נאָר זיי האָבן באַלד דערנאָך – שביעי של פסח – געקענט זאָגן און געזאָגט זי א-לי (דאָס, אָט איז מיינ ג-ט), באַוויזן, כביכול, מיטן פינגער – און דערנאָך דערגרייכט דעם באַרג סיני, האָבן געהערט „אנכי ה' אלקיך" מפי הגבורה (פון אויבערשטן אַליין) און האָבן באַקומען די גאַנצע תורה, שבכתב ושבשל פה – אַן אויסערגעוויינלעכע איבערשטעלונג מן הקצה אל הקצה.

* * *

השם יתברך זאָל העלפן, אַז יעדער איינער און איינע, בתוככי כלל ישראל, זאָל אויסנוצן די כוחות וואָס דער באַשעפער האָט געגעבן יעדן פון זיי איבערצוקומען אַלע שוועריקייטן און שטערונגען און אַרויסגיין פון אַלע מצרים און באַגרעניצונגען און דערגרייכן אמתיע חירות דורך פאַרבינדן זיך מיטן אויבערשטן – דורך זיין תורה און דורך זיינע מצות,

כולל די מצוה: להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה,

באַפרייען זיך .. תעבדון את האלקים: ע"ד משי"נ שמות ג, יב.
עבודה-זרה: וכדחז"ל: משכו מעבודה זרה (מכילתא לשמות יב, כא).
זה .. מיטן פינגער: רש"י שמות טו, ב. וראה תענית בסופה.
די גאַנצע תורה: ברכות ה, א ובכ"מ.
אַרויסגיין .. דורך פאַרבינדן זיך: ראה תניא ספמ"ז ועיין בליקוטי לוי יצחק שם.
מצוה .. ובלילה: רמב"ם הלי ק"ש פ"א ה"ג.
להזכיר יציאת מצרים: להעיר מדחז"ל: כל זמן שאתם מזכירים אותי מעי הומים

(* (הטעם שלעיל בשו"ה אין טאָג-טעגלעכן לעבן מובא המ"מ ברמב"ם ובשו"ע

אנכי .. מפי הגבורה: מכות כד, רע"א.

טאָן גוטעס, לערנען תורה, מקיים זיין מצוות – צוליב האָבן כח דינען דעם אויבערשטן. און נאָכמער – מיט דעם עסן אַליין דינט ער השם: דאָס בריינגט עם צו מאַכן אַ ברכה פאַרן עסן, אַ ברכה נאָכדעם א.ז.וו.

ענליך צו דעם – בנוגע חודש האביב: לכאורה קען דער מענטש גאַרנישט טאָן אין דעם וואָרום דער אויבערשטער האָט איינגעשטעלט **חוקות** (געזעצן אין דער פירונג פון) שמים וארץ און האָט אָנגעזאָגט אַז עוד כל ימי הארץ גוי וקור וחום וקיץ וחורף גוי לא ישבותו (כל זמן די ערד איז דאָ .. וועלן די צייטן פון קעלט און וואַרים און פון זומער און ווינטער .. ניט אויפהערן) – היט אַ איד און קוקט אַרויס צום פּרילינג חודש כדי צו מאַכן פסח צו ה' אלקיך: ער פאַרשטייט און נאָכמער, ער דערזעט אין דעם פּרילינג, דעם **אויבערשטן** חוקות און **לא ישבותו**, און נאָך העכער – אין דעם סאַמע תוקף (שטאַרקייט) פון הנהגה טבעית (די פירונג לויט חוקות שמים וארץ) בחודש האביב – איז הוציאך ה' אלקיך ממצרים (האָט ה' דיין גיט דיר ארויסגענומען פון מצרים) – וואָס דאָס איז פון די גרעסטע נסים, סאַמע תוקף פון הנהגה נסית.

אין די אַלע ספּערן פון טאַג־טעגלעכן לעבן טרעפט דער מענטש אָן ענינים וועלכע זיינען „מצרים“ – אין זין פון מצרים וגבולים (באַגרענצונגען) – וועלכע שטערן און צוימען דעם אידן פון אַנטוויקלען אין דער פולסטער מאָס זיין אמת־אידישע נאַטור, אַלס תורה־איד. די שטערונגען און באַגרענצונגען זיינען סיי אינערלעכע – איינגעבאַרענע זיטן

חוקות .. שמים וארץ .. עוד כל ימי: ירמ' לג, כה. בראשית ח, כב.

קוקט אַרויס: ע"ד פרש"י בראשית לז, יא.

דערזעט אין דעם פּרילינג: ע"ד הירוש' הובא בתוד"ה אמונת (שבת לא, א):

שמאמין בחי העולמים וזורע.

הנהגה טבעית .. נסית: ראה שמו"ר (פטי"ו, יא): משבחר הקב"ה בעולמו .. וכשבחר

ביעקב ובניו כו'. עקדה שער לח בתחלתו.

טאַג־טעגלעכן לעבן .. באַפרייען זיך: ראה תניא פמ"ז: כל יום ויום חייב אדם

לראות עצמו כו'.

(מנחות מג, ב), החיוב הוא אמירת הברכה, ובתור **תוצאה** מזה – נהנה מעניני עוה"ז (אכו"ש וכיו"ב).

ומזה הלכה למעשה (מנחות שם, טשו"ע או"ח סי' רצ) אשר בכדי להשלים מאה ברכות בשבת צ"ל אכילת פירות וכיו"ב, שהעיקר בזה הוא אמירת עוד ברכות, אלא בכדי שלא תהי' ברכה לבטלה, צריך לאכול הפרי וכיו"ב, שאכילה כזו – היא טפלה לגבי העיקר – אמירת הברכה. ועפ"י יומתק ל' הרמב"ם (סוף ה' ברכות): ולעולם כו' וירבה בברכות הצריכות. ועייג"כ שו"ע רבנו הזקן חאו"ח סרמ"ט קו"א סק"ד.

ועד"ז יש לכאר בנדו"ד, שהבבא "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות" היא כנגד ספירת הכתר, וממנה נמשכים ד' הקושיות שבד' הבבות – "שבכל הלילות כו'", "מ"מטבילין" עד "כולנו מסובין" – שהם כנגד ד' הדרגות שבכללות סדר השתלשלות.

י. ובהמשך לזה, כדאי שגם היום (כמו אתמול²⁹) ישאלו הילדים "מה נשתנה".

ובהקדים – ששאלת "מה נשתנה" מורה על שלימות ענין החינוך (הן מצד האב והן מצד הבן), היינו, שהאב מקיים מצות "והגדת לבנך"³⁰, ופועל על הבן שלא זו בלבד שיהי' נוכח ב"סדר", אלא גם יביט וישים לב לכל פרטי הענינים, וכשיראה דבר בלתי רגיל, ישאל "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות",

– כולל גם הענין ד"הבן שואל מ"ה"³¹, שזוהי הגימטריא דשם הוי"ו³², שמורה על ביטול העולמות לאלקות, והיינו, שצריך לידע שכל מציאות העולם היא בכדי שהתינוק יתחנך כדבעי, וישאל "מה נשתנה וכו'", ויענו לו וכו' –

דכיון שנתחנך לידע שהתורה היא "חיינו ואורך ימינו"³³, אזי נרגש אצלו שזהו חלק מחייו, וצריך לידע איך להתנהג "בכל הלילות" ו"בלילה הזה".

ובכן:

אתמול שאלו "מה נשתנה" הילדים שיצאו לאחרונה מאחורי מסך הברזל. וכמדובר לעיל³⁴ שכיון שזה עתה יצאו בעצמם משעבוד לגאולה, נקל להם יותר "לחיות" ("איבערלעבן") את הענין של יצי"מ, דאף שאין זה כמו הגאולה דיצי"מ, הרי כיון ש"כל הגליות נקראו ע"ש מצרים"³⁵, נחשבת היציאה משם (לא"י או לארה"ב וכיו"ב) לענין של יצי"מ בזעיר אנפין.

וכיון שכל ישראל הם קומה אחת שלימה³⁶, כך, שילדים הנ"ל הם מציאות אחת עם כל ילדי ישראל שבכל העולם – יצטרפו אליהם היום כל הילדים שלפני בר־מצוה שנמצאים כאן³⁷, וישאלו כולם ביחד "מה נשתנה".

29) ראה שיחת יום א' ס"ו (לעיל ע' ...).

30) בא יג, ח.

31) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ ס"ח

32) ואילך (תו"מ חכ"ה ס"ע 260 ואילך). וש"נ.

33) = במילוי אלפין: יו"ד ה"א וא"ו

34) הכתוב ס"פ נצבים.

35) שם ס"ה (לעיל ע' ...).

36) ב"ר פט"ז, ד.

37) לקו"ת ר"פ נצבים. ובכ"מ.

38) יש לציין, שלאחרי התפלה הורה כ"ק

אדמו"ר שליט"א (ע"י הרחמ"א חדקוב) שכל

ההורים יביאו את ילדיהם להתוועדות כדי

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן ל"ועד המסדר" קנקן יין (לאחרי שמזג בו מכוס) כדי ליתן לילדים לומר "לחיים", וצוה שינגנו ניגון – שיבחרו בעצמם, וניגנו הניגון "עוצו עצה ותופר". ולאחרי ששאלו ד' הקושיות, אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א, שיתנו להם עוה"פ "לחיים", בגלל ששאלו הקושיות היטב.

ואח"כ אמר:]

יא. בדברי ימי ישראל הי' פעם מצב איום ביותר שלא הי' כמוהו – עת צרה לישראל,

הן מבפנים, מבנ"י גופא, ע"י אחז, שנקרא כן לפי "שאחז בתי כנסיות ומדרשות"³⁸, ולא עוד אלא שנעשה בעה"ב עליהם להכניס שם הענינים שלו, ועד שהכניסם גם לביהמ"ק; והן מבחוץ, שהגויים באו להלחם נגד בנ"י, והיתה סכנה גדולה עד שהיו זקוקים לנס שלמעלה מדרך הטבע לגמרי, וכאשר ישע"י אמר לאחז "שאל לך אות מעם ה'"³⁹, ואחז השיב "לא אשאל גו"⁴⁰, אמר ישע"י: "יתן ה' לכם אות הנה העלמה הרה ויולדת בן וקראת שמו עמנואל", "לומר שהיא צורנו עמנו"⁴¹; ובראותו את הנהגתם הטובה של ילדי ישראל, "הילדים אשר נתן לי ה' לאותות ומופתים בישראל"⁴², אמר, "מאותה שעה קייתי לו כו"³⁸, כך, שברור הדבר שהקב"ה יושיע את ישראל.

ועאכ"כ בזמננו זה, שהמצב אינו איום כ"כ, ועומדים בעקבתא דמשיחא, שנשאר רק לברר את הניצוצות הכי האחרונים, "פכים קטנים"⁴³, ולהיפטר מה"אל זר אשר בקרבך"²² – הנה כשהילדים מכריזים "כי עמנו א-ל", ברור הדבר (כדברי ישע"י) שהקב"ה יושיע את ישראל, בגאולה האמיתית והשלימה, בקרוב ממש.

ובפרט שהנהגה עכשיו היא כהנוסח של הניגון שהביאו לאחרונה מאחורי מסך הברזל (והתחיל לנגן): "אי וואדיע מיא ניע פאטאָאנים אי וו אַגניע ניע סגאָארים"⁴⁴, ועמד מלוא קומתו ורקד על מקומו בשמחה רבה משך זמן ארוך].

* * *

שישאלו "מה נשתנה" (והוסיף בכתב-שחוק, שם ירצו, יוכלו לשחק בחוץ, עד זמן אמירת "מה נשתנה"). – המו"ל.
 (38) ב"ר פמ"ב, ג. וש"נ.
 (39) ישע"י ז, יא.
 (40) שם, יב.
 (41) שם יד ובפרש"י.
 (42) שם ה, יח.
 (43) ראה גם תו"מ חנ"ט ס"ע 116. וש"נ.
 (44) = גם במים לא נטבע גם באש לא נשרף.

ווי עס איז באַמערקט געוואָרן מערערע מאָל, איז יעדער ענין אין תורה (מלשון „הוראה“) אַן אַנווייזונג און אַפּלערנונג, בפרט אַן ענין וואָס איז פאַרבונדן מיט אַ יום-טוב, און במיוחד – מיט אַ כללות'דיגן יום-טוב ווי פסח.

אַ הוראה כללית פון פסח, ספעציעל פון דעם צוזאַמענבונד פון יציאת-מצרים מיט חודש האביב דוקא – פאַר יעדן אידן, מאַן און פרוי, אין טאַג-טעגלעכן לעבן, איז:

דער מענטשלעכער לעבן איז, אין אַלגעמיין, איינגעטיילט אין צוויי ספּערן: דער פּערזענלעכער לעבן און זיין אויפטו אין וועלט; און אין די ביידע איז דאָ דער גייסטטיגער לעבן און דער פיזישער לעבן.

די אויפגאַבע פון אַ אידן איז „אַרויסנעמען“ אַלעס וואָס עס איז דאָ אין די אויבענדערמאָנטע ספּערן – מעבדות לחירות (פון זייערע מצרים וגבולים – באַגרענעצונגען) דורך „אויפהויבן“ זיי צו (מער) רוחניות (גייסטיקייט) – ביז צו דינען מיט יעדען פרט פון זיי דעם אויבערשטן.

אויך די זאַכן וועלכע ער קען, לכאורה, ניט ענדערן: דער אויבערשטער האָט עס אַזוי באַשאַפֿן אַז ער מוז אַנקומען צו עסן, טרינקען א.ז.וו. – מאַכט ער איבער דעם עסן א.ז.וו. און – שלא בערך: ער עסט צוליב קענען

תורה (מלשון „הוראה“): זח"ג נג, ב.

אין טאַג-טעגלעכן לעבן: ובפרט שמצוה מן התורה להזכיר יצי"מ בכל יום בבוקר ובלילה (רמב"ם הל' קי"ש פ"א ה"ג. שו"ע אדה"ז ר"ס סז. ועוד).

דינען מיט יעדן פרט: ראה טושו"ע או"ח סרל"א: בכל דרכיך דעהו .. כל מעשיך יהיו לשם שמים.

טרינקען א.ז.וו.: להעיר ממחז"ל על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבוא (ב"ר ספ"ד).

עסט צוליב .. מיט דעם עסן אַליין: כבטושו"ע שם: לשם שמים, בכל דרכיך דעהו*.

הוספה לאחר זמן:

(* מיט דעם עסן אַליין .. דאָס בריינגט עס צו מאַכן אַ ברכה: היינו שהאכילה נעשה טפל לגבי (העיקר) אמירת הברכה, ע"ד חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום

די אויפגאַבע כו': ראה גם שיחת ש"פ שמיני, מבה"ח אייר שנה זו (שיחות קודש ה'תשל"א ח"ב ע' 92 ואילך).

בכל דרכיך גו': משלי ג, ו.

כל מעשיך כו': אבות פ"ב מ"ב.

הוספה לאחר זמן: ראה גם שיחת ש"פ אה"ק שנה זו (שם ע' 149 ואילך).

ערשטער און דער אנהויב פון די אנדערע ימים טובים, נאָכמער: דער המשך און אָפּשלוס פון פסח – פון דעם וואָס אידן זיינען געוואָרן אַ פּאָלק – איז אין זמן מתן תורתנו, שבועות. און סוכות איז דאָך ווייל: בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים (אין סוכות האָב איך באַזעצט אידן ווען איך האָב זיי אַרויסגענומען פון ארץ מצרים). אַזוי איז דער חודש האביב דער ערשטער פון אַלע חדשים, און די צייט פון שפּראַצונג און בליאונג וואָס ברענגט צו קציר און אסיף.

* * *

די שייכות פון פסח צו חודש האביב האָט אויך אַ טיפּערע באַדייטונג:

פסח, זמן חירותינו, האָט געבראַכט אַ פּולשטענדיגע אומוואַנדלונג **מעבדות לחירות, מאפילה לאור גדול** – פון דער נידעריגסטער מדריגה פון קנעכטשאַפט צו דער העכסטער מדריגה פון פרייהייט, פון אַ טיפּע פינצטערניש צו אַ **גרויסע** ליכטיקייט. ענליך צו דעם איז אויך די ענדערונג פון דער נאַטור אין פּרילינג, ווען די ערד כאַפּט זיך אויף פון טיפּן ווינטער-שלאָף, ווערט באַפּרייט פון די קייטן און צוימונגען פון קאַלטן ווינטער, און נעמט שפּראַצן און בליען, ביז אַז די תבואה זאָנגען הייבן זיך שוין אָן אָנפילען. אַדער אין אַ פּרט גענומען: ווען פון אַ קערנדל, נאָכדעם ווי ער ווערט צעפּוילט, שפּראַצט אַרויס נייע, לעבנדיגע און וואַקסנדע תבואה. אין ביידע פּאַלן – פסח און פּרילינג – איז די ענדערונג ניט אַ אויפשטייג פון איין מדריגה צו אַ נעקסט צווייטער, נאָר אַן ענדערונג שלא בערך – אַן ענדערונג וואָס שאַפט אַ נייע בריאה.

* * *

אָפּשלוס פון פסח .. אַ פּאָלק: ראה יתרו יט, ד"ו. יבמות מו, סע"א. רמב"ם הל' איסוי"ב רפ"ג.

בסוכות הושבתי: אמור כג, מג. וראה טאו"ח סתרכ"ה ובב"י שם ד"בניסן מיבעי לה" לעשות סוכות.

האביב דער ערשטער .. בליאונג: ראה רש"י שמות כג, טו. ולד שם. אוה"ת להצ"צ משפטים ע"י איקפ ואילך.

מעבדות .. גדול: פסחים פ"י מ"ה. נוסח ההגדה.

נידעריגסטער .. קנעכטשאַפט: שמות א, יד. ובדחז"ל עה"פ.

טיפּע פינצטערניש: שהרי מצרים היא ערות הארץ (ויקרא יח, ג ובתו"כ (ובפרש"י) שם. קה"ר עה"פ והארץ לעולם עומדת).

נאָכדעם .. צעפּוילט: ראה לקו"ת ר"פ בהר.

זמן חירותינו: נוסח התפלה והקידוש דח"פ. וראה לקו"ש ח"ז ע' 71 ואילך.

קה"ר עה"פ: קהלת א, ד.

יב. בהמשך להמדובר לעיל⁴⁵ אודות ביאור כ"ק אדנ"ע בד' הקושיות – ש"מטבילין .. שתי פעמים" הו"ע מירוק הגוף וגילוי הנפש, "כולו מצה", שלא יהי' ענין של רע (חמץ), "מרור", שלילת ענין התאוה לגשמיות, ו"כולנו מסובין", תענוג עצמי – עדיין צריך להבין:

כל הענינים המנויים לעיל – יהיו רק לאחרי הגאולה העתידה, ובפרט הענין ד"כולנו מסובין", שכל ישראל יגיעו לבחי' תענוג העצמי, שבזמן הגאולה גופא, שיש בה כמה תקופות, יהי' זה בתקופה היותר נעלית⁴⁶.

[ולהעיר, שענין חילוקי התקופות בזמן הגאולה גופא מצינו גם בנגלה דתורה (כמו כל הענינים ברוחניות שמשתקפים גם בנגלה דתורה⁴⁷) – כפי שמבאר הרמב"ם בסוף הל' מלכים⁴⁸ ש"יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצות כדוד אביו .. ויכוף כל ישראל לילך בדרכה ולחזק בדקה, וילחם מלחמות ה', הרי זה בחזקת משיח", וממשיך, "אם עשה והצליח ובנה מקדש במקומו וקבץ נדחי ישראל, הרי זה משיח בודאי", ואז מתחילה הגאולה – "ויתקן את העולם לעבוד את ה' ביחד, שנאמר⁴⁹ כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכס אחד", ורק לאח"ז ממשיך (בפרק י"ב) אודות הזמן שבו יקויים מש"נ⁵⁰ "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים".]

ואילו כאן מזכירים כל ענינים אלו – כולל גם תענוג העצמי – בנוגע ל"לילה הזה", שקאי על הגלות (שנמשל ללילה) האחרון! ?

יג. והביאור בזה:

ידוע שכל הגילויים דלעתיד לבוא "תלויים במעשינו ועבודתינו כל זמן משך הגלות, כי הגורם שכר המצוה היא המצוה בעצמה וכו"⁵¹ (כידוע בענין "שכר מצוה מצוה"⁵², ש"שכר מצוה היא מצוה עצמה"⁵³). ונמצא, שהעבודה דקיום המצוות בזמן הגלות היא הסיבה שגורמת ומביאה את הגילויים דלעת"ל שהם השכר המסובב, ולכן, אף ש"משכרה נדע מהותה"⁵⁴, מ"מ, העיקר היא המצוה עצמה, שהיא חשובה ונעלית יותר מהשכר המסובב.

וכידוע⁵⁵ שענין המצוה הוא הנח"ר של הבורא, ואילו השכר הוא

45) שיחת יום א' ס"ח ואילך (לעיל ע' ... ואילך).
 46) ראה המשך תרס"ו ע' תקמא ואילך.
 47) ראה גם
 48) ספ"א (כולל גם החלק שנשמט ע"י הצענזור).
 49) ראה המשך וככה תרל"ז פ"ט ואילך (סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תה ואילך).
 50) ישע"י יא, ט.
 51) תניא רפ"ז.
 52) אבות פ"ד מ"ב.
 53) שם פל"ט (נב, ב).
 54) שם (נג, א).
 55) ראה המשך וככה תרל"ז פ"ט ואילך (סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תה ואילך).
 49) צפני' ג, ט.

הנח"ר של הנברא, והרי מובן שגם אם הנברא יגיע לתכלית העילוי שיכול להגיע להשיג, הרי זה באין ערוך לגמרי לגבי הנח"ר והתענוג של הבורא, שהוא במעשה המצוות שבזמן הגלות.

ועפ"ז מובן, שכל פרטי הענינים ד"מטבילין .. שתי פעמים" עד "כולנו מסובין" שיהיו בגאולה העתידה, שייכים ל"לילה הזה" — כיון שאז נפעלים ונעשים ענינים אלו, אלא שהם באופן של "לילה", שאינם נראים לנו בגלוי.

יד. אמנם, רצונם של בני" לצאת ממעמד ומצב של "הלילה הזה" (שאף שנקרא "הזה", "ה"ה "לילה"), שמורה על העלם והסתר — שיתבטל ההעלם וההסתר, ואז יאירו בגלוי כל הענינים, מ"מטבילין" עד "כולנו מסובין", בחי' תענוג העצמי.

ועל זה שואלים: "מה נשתנה הלילה הזה .. כולנו מסובין" — איך יכולים לפעול שכל זה יתגלה?

והמענה על זה: "עבדים היינו כו' ויוציאנו ה' אלקינו וכו'"⁵⁵, היינו, שאין זה בדרך אתערותא דלתתא, אלא בדרך אתערותא דלעילא, וכמו ביצי"מ, שאע"פ שהי' הענין ד"בדמיך חיי"⁵⁶, מ"מ, ההתחלה והעיקר הי' בדרך אתערותא דלעילא⁵⁷.

וכיון שבנ"י שואלים ומבקשים זאת, ובפרט בעת רצון דחג הפסח, ובפרטי פרטיות בלילות הראשונים⁵⁸ בעת ה"סדרים", שאז ישנו גילוי העצמות, כמ"ש "ועברתי וגו'"⁵⁹, "אני ולא מלאך .. אני ולא שרף .. אני ולא השליח", "אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו"⁶⁰, ואז היחס לבנ"י הוא באופן ד"נער ישראל ואוהבהו"⁶⁰ — ברור הדבר שפועלים זאת, וזוכים לקיום היעוד²⁴ "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות".

* * *

טו. [כ"ק אדמו"ר שליט"א הורה שהילדים ינגנו הניגון "על אחת וכמה וכמה", ואח"כ אמר:]

בפיסקא "על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכופלת למקום עלינו" — הנה "כפולה ומכופלת" הם ד' פעמים: "כפולה" — ב"פ,

(56) יחזקאל טז, ו. וראה מכילתא ופרש"י (59) בא יב, יב. בא יב, ו. ועוד. (60) הושע יא, א. וראה שיחת ליל ב' (57) ראה לקו"ת ויקרא ג, א. ובכ"מ. דחה"פ תשי"א סי"ד (תו"מ ח"ג ריש ע' 18). (58) ואח"כ גם בימים האחרונים שהם וש"נ. מעין הראשונים.

הוספה

ב"ה, י"א ניסן, ה'תשל"א
ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל בכל מקום שהם
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

די ימים טובים זיינען, ווי באַקאַנט, פאַרבונדן מיט באַשטימטע צייטן פון יאָר: פסח מוז זיין אין **חודש האביב**, אין פרילינג, שבועות איז פאַרבונדן מיט דער צייט פון ווייץ-שניט, און ווערט אָנגערופן **חג הקציר**, סוכות איז פאַרבונדן מיט דער צייט פון איינזאַמלען די תבואה און פירות, און ווערט אָנגערופן **חג האסיף**.

ספעציעל ווערט אין דער תורה אונטערגעשטראַכן די פאַרבינדונג פון פסח מיט פרילינג, ווי עס שטייט: **שמור את חודש האביב ועשית פסח לה' אלקיך** (היט דעם פרילינג-חודש און מאַך פסח צו השם דיין ג"ט).

פסח און חודש האביב האָבן געמיינזאַמע שטריכן. איינע פון זיי: פסח איז „ראש לרגלים" — דער „קאַפּ" פון די ימים טובים — דער

די ימים טובים .. פון יאָר: ראה סנהדרין יא, ב. ובתוד"ה או שם. **ספעציעל .. פסח מיט פרילינג**: ראה ג"כ שמות יג, ד. יו"ד. שם כג, טו (וברמב"ן שם טז). שם לד, יח.

שמור .. אלקיך: דברים טז, א. ולרמב"ן (לשרש הא' דסהמ"צ להרמב"ם) ולבעל החלכות — זוהי מ"ע (לעבר השנים, או — מושמרת את החוקה). וראה רמב"ם הלי קדה"ח רפ"ד.

ראש לרגלים: ר"ה ד, א.

דער „קאַפּ": ראה עטרת ראש בתחלתו.

„קאַפּ" פון די ימים טובים: להעיר שצ"ל לימוד מיוחד שאין מצה בשבועות וסוכות (ספרי ראה טז, יב. ספרא אמור כג, ו). אוה"ח מצורע (יד, ו) ד"ה וראיתי. תורה תמימה אמור כג, ו.

נדפסה באגרות-קודש חכ"ז ע' ככג ואילך. הגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים ח"ב ע' תרלא ואילך. תרגום האגרת בלה"ק נדפסה ב„בטאון חב"ד" גליון 34-35 (מנ"א תשל"א) בתחלתו, וב„תורת מנחם — אגרות מלך" ח"ב ע' עו ואילך.

חג הקציר .. חג האסיף: משפטים כג, טו ובמפרשים עה"פ.

מושמרת את החוקה: בא יג, יו"ד.

יט. וזהו גם מה שלאחרי מזמור זה באים למזמור ע"ב שמדובר בו⁸¹ אודות מלך המשיח⁸², וכדרשת רז"ל⁸³ עה"פ "יהי פסת בר בארץ" שבמזמור זה⁸⁴: "עתידה א"י (בימות המשיח) שתוציא גלוסקאות וכלי מילת", כי הענין דימות המשיח הוא שאז תהי' דירה לו ית' בתחתונים — שגם הארץ, בחינה הכי תחתונה, "תוציא גלוסקאות כו".

וזהו גם מ"ש לאח"ז⁸⁵ "וימלא כבודו את כל הארץ", שהוא ע"ד הלשון שבסיום וחזותם⁸⁶ הלכות מלכים להרמב"ם [שמזה מובן שענין זה הוא תכלית השלימות]: "כי מלאה הארץ דעה את הוי' כמים לים מכסים"⁸⁰.

וזהו גם מה שמסיים בהמזמור "כלו תפלות דוד בן ישי":

דוד הוא ספירת המלכות, ו"תפלות דוד" הוא הצמאון דספירת המלכות, נהורא תתאה קארי תדיר לנהורא עילאה ולא שכיך⁸⁷. ולעת"ל יהי' "כלו תפלות דוד", שלא יהי' הצמאון דנהור"ת — רצוא למעלה — כי הדירה תהי' בתחתונים — כי אז יהי' גילוי בחי' "ישי", שהוא גילוי העצמות, — כי "ישי" הוא ב' פעמים "יש" (כי השי"ן "עולה לכאן ולכאן"⁸⁸), והם ב' החצאין שבכרת. וכידוע⁸⁹ בענין ש"י עולמות, וכתר הוא ב' פעמים י"ש, וש"י עולמות (יש פעם אחת) הוא מחצה התחתונה דכתר, משא"כ "ישי", שהוא ב' פעמים יש, הוא ב' החצאין דכתר, היינו שיהי' אז גם הגילוי דעתיק, עד לבחי' פנימיות עתיק, שהוא גילוי העצמות — ולכן יהי' אז "כלו תפלות דוד", כי סיבת הצמאון של בחי' המלכות הוא מצד זה שלמטה לא ישנו גילוי אור. אבל כשיהי' המשכת העצמות, הנה מכיון שהמשכת העצמות היא למטה כנ"ל — "וימלא כבודו את כל הארץ" — לכן לא יהי' אז הצמאון כו'.

(81) ראה שם סט"ז (לעיל ע'...).
 (82) וגם לפי המפרשים שקאי על דוד (כסיום המזמור: "כלו תפלות דוד בן ישי") — הרי כתיב (יחזקאל לז, כה) "ודוד עבדי נשיא להם לעולם" (מהנחה בלתי מוגה).
 (83) כתובות קיא, ב.
 (84) פסוק טז.
 (85) פסוק יט.
 (86) ולהעיר שגם "וימלא כבודו את כל הארץ" — אף שאינו פסוק האחרון של המזמור, ה"ה הסיום והחותם של התפלות שבמזמור זה, וגם הסיום והחותם של כל תפלות דוד, כמ"ש בפסוק שלאחריו "כלו תפלות דוד גו".
 (87) ראה זהר ח"ב קמ, א. ח"א קעח, ב.
 (88) עז, ב. פו, ב.
 (89) קה"י מערכת ישי.
 (81) ראה לקו"ת נשא כג, ג. ובכ"מ.

ו"מכופלת" — עוד ב"פ, שזהו בהתאם לכך שכל עניני חג הפסח קשורים עם מספר ד', כמו: ד' כוסות, ד' בנים, ד' לשונות של גאולה⁶¹. ובפרטיות יותר:

"על אחת כמה וכמה" — הם ג' ענינים⁶², בדוגמת ג' הלשונות בברכת שהחינו עם הענין שהקב"ה מהוה ומחי' ומקיים את העולם): "שהחינו וקיימנו והגיענו"⁶³.

"טובה" — קאי על היציאה ממצרים, מיצרים וגבולים, שהיא "כפולה ומכופלת", להיותה "למקום עלינו", היינו, שבאה מ"מקום", שמורה על בחי' אוא"ס שהוא בבחי' מקיף שלמעלה מגילוי, ונמשכת אלינו בגלוי ובפנימיות — "עלינו".

והענין בזה — שעי"ז שנגלה עליהם הקב"ה נתעורר אצל בני אהבה ותשוקה להקב"ה, ולכן היו במעמד ומצב שעליו נאמר⁶⁴ "זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולותיך לכתך אחרי במדבר", "שלא אמרו היאך נצא למדבר בלא צדה, אלא האמינו והלכו"⁶⁵, והיינו, שעם היותם במעמד ומצב של קטנות, "נעורייך", היתה אצלם האמונה בתכלית השלימות, ובאופן שחדרה בפנימיותם,

ועי"ז נתעוררה אהבת הקב"ה לישראל — "אהבתי אתכם אמר ה'"⁶⁶, ובאופן ד"כי נער ישראל ואוהבהו"⁶⁰, שלכן מתנהג הקב"ה כמו אב שנותן לבנו את כל המצטרך לו, וכיון שמדובר אודות בן קטן שאינו בערך למעלת האב, מצמצם האב את עצמו ויורד לדרגת הבן ומשתווה אליו, כדי שיוכל לדבר ולשחק עמו בענינים שהם לפי ערך השגתו כו'⁶⁷ — שאז נעשה הענין ד"ברכנו אבינו" בתכלית השלימות.

ועד שבאים לקיום היעוד⁶⁵ "לשנה הבאה בירושלים" — כידוע⁶⁸ הביאור בזה, שהגאולה באה מיד בתחילת השנה, ובדרך ממילא נחגוג כולנו, בתוככי כלל ישראל, את הפסח דשנה הבאה בירושלים, "ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים"⁶⁹ — בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

* * *

(61) ראה גם שיחת ליל ב' דחה"פ תשל"ב האזינו לב, יו"ד.
 (62) סייט (תו"מ ח"ס ע' 95). וש"נ.
 (63) חסר קצת (המו"ל).
 (64) ראה תו"מ חס"א ע' 20. וש"נ.
 (65) ראה תו"מ חס"א ע' 83. תש"ח ס"ה.
 (66) פרש"י בא יב, לט. וראה פרש"י (סה"ש תש"ח ע' 200).
 (67) ראה אור"ת ולקו"א להה"מ בתחלתם.
 (68) שיחת ליל א' דחה"פ תש"ה בתחלתה.
 (69) תש"ח ע' 83.
 (70) תש"ח ע' 83.

טז. בנוגע למ"ש בהמשך המזמור⁶⁹ "בך ה' חסיתי": "הי' לי לצור מעון לבוא תמיד צוית להושיעני גוי"⁷⁰ — הנה"ז עד"ז נאמר גם ב(תהלים) מזמור ל"א⁷⁰, אלא שכאן (במזמור ע"א) הוא בכמה שינויים. ומהם: א) במזמור ל"א נאמר "הי' לי לצור מעון", וכאן נאמר "הי' לי לצור מעון".

ב) במזמור זה מוסיף "לבוא תמיד", משא"כ במזמור ל"א.

ג) "הי' לי לצור מעון" שבמזמור ל"א בא בהמשך למ"ש לפני"ז (בפסוק זה עצמו) "הטה אלי אונך מהרה הצילני", משא"כ "הי' לי לצור מעון" שבמזמור זה בא בהמשך למ"ש לפני"ז (בפסוק שלפניו) "הטה אלי אונך והושיעני".

יז. והנה, מדיוק לשון הכתוב "צור" מעון" (ובפרט שמשנה מלשונו במזמור ל"א "צור מעון"), שפירושו דירה, מוכח, שהכוונה ב"צור מעון" היא [לא רק מדור "להנצל בתוכו מן הרודף"⁷², אלא גם] ענין של דירה. ונוסף לזה: מכיון ש"מעון" הוא אותיות "נועם"⁷³, הרי "מעון" מורה לא רק על דירה סתם, כי אם על דירה נעימה.

וזהו הטעם שבמזמור זה דוקא מוסיף "לבוא תמיד", משא"כ במזמור ל"א — כי "צור מעון", מכיון שענינו הוא רק להנצל מהרודף, הרי אין נכנסים בו תמיד, ורק כשצריך להנצל מהרודף; משא"כ "צור מעון", מכיון שהוא "דירה נעימה" — ה"ה "לבוא תמיד".

ועפ"ז מובן גם מה ש"הי' לי לצור מעון" בא בהמשך ל"הטה אלי אונך מהרה הצילני", ו"הי' לי לצור מעון" בא בהמשך ל"הטה אלי אונך והושיעני" — כי:

ההפרש שבין "הצילני" ל"הושיעני" הוא⁷⁴, ש"הצילני" הוא — הצלה מסכנה וכיו"ב, אבל אפשר שגם לאחרי ההצלה נמצא הוא עדיין במצב דחוק. משא"כ "הושיעני" הוא מה שנושע ויוצא ממצבו הדחוק למצב מרווח.

ולכן, במזמור ל"א, שהבקשה שלפני "הי' לי לצור גוי" היא "הטה

(69) עא. — וראה שיחת ש"פ צו, ערב מוגה. (72) פירש"י שם, וכ"ה בראב"ע ומצו"ד שם.

(70) פסוק ג.

(71) מכאן ואילך — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בהוספות ללקו"ש

ח"ז ע' 216 ואילך. במהדורה זו ניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ וכמה פרטים מהנחה בלתי (...)

אלי אונך והצילני", היינו שינצל מסכנה, אבל אפשר שיהיו לו רודפים, מוסיף לאח"ז "הי' לי לצור מעון גוי". משא"כ במזמור ע"א, מכיון שביקש לפני"ז "הטה אלי אונך והושיעני", הרי במילא אין שייך שיהיו לו רודפים, ולכן הבקשה שלאח"ז היא "הי' לי לצור מעון", דירה נעימה, כנ"ל⁷⁵.

יח. והנה, כל שינויים הנ"ל (שבפסוק זה, וכן השינויים שבפסוקים הקודמים) שבין מזמור זה למזמור ל"א, נובעים הם מהשינוי שבין שני מזמורים אלו בתחילת וראש המזמור:

התחלת מזמור זה היא "בך ה' חסיתי גוי", כן⁷⁶ בעצמותך⁷⁷.

משא"כ התחלת מזמור ל"א היא "למנצח מזמור לדוד"⁷⁸ — שתיבות אלו שייכים לספירות,

"למנצח" — ספירת הנצח (וגם להפירוש ש"למנצח" הוא בכתר — הכוונה היא לא לבחי' הכתר כמו שהיא מצד עצמה, כי אם מצד זה שכתר היא השרש דנצח), ו"מזמור לדוד" — ספירת המלכות,

ומזה מובן שגם "בך ה' חסיתי" שנאמר לאחרי "למנצח מזמור לדוד" — אין הכוונה לעצמותו ית' ממש, כי אם לבחי' "בך" כפי שייך לספירות.

וזהו שדוקא במזמור זה אומר "הי' לי לצור מעון", כי מכיון ש"הי' לי לצור גוי" קאי על ("בך" שבתחילת המזמור, שהוא) עצמותו ית'⁷⁹, לכן המשכה זו היא באופן של "מעון", כי כאשר ההמשכה היא מ"למעלה מעלה עד אין קץ"⁸⁰ [ובפרט כשהמשכה היא מהעצמות, שהוא נעלה יותר גם מ"למעלה מעלה עד אין קץ"] — נמשכת היא "למטה מטה עד אין תכלית"⁸⁰, וחודרת ("נעמט דורך") את כל הנבראים, גם התחתונים ביותר, ובמילא אין שייך שיהיו רודפים כו'.

ונפשי אשר פדית" (מהנחה בלתי מוגה). (77) ראה שם סט"ו (לעיל ע'...). (78) יש מפרשים (וראה גם מדרש תהלים (באבער)) ש"למנצח לדוד להזכיר" שבתחילת מזמור ע' קאי גם על מזמור ע"א. אבל גם לפירוש זה — הרי מזה ש"בך ה' חסיתי" הוא התחלת מזמור חדש, מוכח שב"בך ה' חסיתי" שבמזמור זה ישנו (גם) ענין שלא בא בהמשך למזמור הקודם.

(79) וענין זה קשור גם עם חג הפסח, שבו הי' גילוי העצמות, כמאמר (הגש"פ) "נגלה עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה וגאלם" (מהנחה בלתי מוגה).

(80) ראה תקו"ז סוף תיקון נז.

(75) ועפ"ז מובן גם מה ש"הטה אלי אונך והושיעני" ו"הי' לי לצור מעון" הם בב' פסוקים — כי העילוי ד"צור מעון" על "הושיעני" הוא עילוי שבאין ערוך.

(76) ואף שלאח"ז נזכר שם הוי' — הרי זה כפי שעצמותו ית' ("בך") נמשך בהוי' [וכמו "אנכי הוי' אלקיך" (יתרו כ, ב), שמ"אנכי" (עצמותו ית') נמשך בהוי' ואלקיך], ועד — ככל סדר השתלשלות, וכסיום הכתוב: "אל אבושה) לעולם", ובעולם גופא — לא רק כפי שהוא במעמד ומצב נעלה (כמו עולם הבא), אלא גם במעמד ומצב שיש צורך ש"הצילני ותפלטני .. והושיעני", ועד שבאים לסיום המזמור: "תרננה שפתי כי אזמרה לך